

Mjesto *i ne* uzima se *ni* ili *niti*, ali onda glagol nije zanižan, jer je negacija već u tim veznicima, na pr. Mojsije osta ondje četrdeset dana hljeba ne jedući ni vode pijujući (ili: *i ne* pijujući vode, ali nikako: *ni ne* pijujući vode). Ili: Ne idi s njima niti kuni toga naroda (ili: *i ne* kuni, ali nikako: *ni ne* kuni toga naroda).

Iz svega, što smo izložili, možemo još jedamput ponoviti: neposredno ispred zaniže-

kanog glagola ne valja upotrebljavati *ni*, *niti*. Drugim riječima: ne mogu biti dvije takve negacije neposredno jedna iza druge. Što se pokoji, pa i bolji pisac, ne drži toga pravila, ne smije nas pokolebati u jasnim i određenim pravilima, potvrđenim u narodnom govoru.

Prema tome, primjeri, što smo ih na početku spomenuli, treba da glase: On *i ne* može ništa drugo reći. Vi *i ne* znate, zašto je sve tako.
Zlatko Vince

OSVRTI

SUFIKS -IRATI U SLUŽBENOM GOVORU

Hibridni sufiks *-irati* sadrži dva elementa. Naš infinitivni nastavak *-ati* dodan je francuskoj *-er* u njemačkom izgovoru, od latinskog *-are*. Stvoren je tako prema njemačkome *-ieren* sufiks, koji odgovara istočnom hidridnom sufiksu *-isati*, gdje je *-ati* dodan sufiksu grčkoga aorista.

Razlika između *-irati* i *-isati* nije semantička, nego u tome, što se *-isati* dodaje, vrlo rijetko doduše, i hrvatskim osnovama (primjeri: *saborisati*, od *sabor*, *žigosati*, od *žig*, sa drugim grčkim samoglasnikom *-os* mjesto *-is*), a *-irati* dolazi na hrvatske osnove samo u uredskom jeziku. Dosada sam opazio samo jedan primjer, koji je postao dosta općenit u našim uređima. To je *urudžbirati* »zavesti, uvesti spis, akt u urudžbeni zapisnik«.

U bosanskom službenom žargonu za vrijeme austrijske okupacije njemački sufiks *-ieren* upotrebljavala su službena lica njemačke narodnosti u dva slučaja s našim osnovama: *tschastieren*, od *čast*, u značenju »pogostiti koga prigodom imendana, kakve slave«, *prekossawieren*, od našega priloga *preko Save*, a u značenju »policijski prebaciti nepoželjno lice iz Bosne«. Ako je neki Hrvat, na primjer, odviše isticao svoje patriotske osjećaje u vrijeme, kad je, na pr. za kralja Milana ili crnogorskog kralja Nikole, Austrija uspostavljala dobre odnose sa Srbijom ili Crnom Gorom, onda se govorilo na policiji: *man hat den und den prekossawiert*.

Poznato mi je još, da su i naši ljudi tim njemačkim sufiksom izražavali u šaljivom govoru ono, što sadrži turcizam *dliš-vèriš* u značenju potajnih (z)dogovora i poslova sa gubitkom i dobitkom: *izgubiren dobiren profitiren*.

I u takvim slučajevima makaronskog govora čistilac ima lagan posao. Izbjegavaj nepotrebne hibridne izvedenice, savjetovat će.

Petar Skok

NEKE PRIMJEDBE O STILU NAŠIH REČENICA

Mnoge rečenice u knjigama, časopisima, osobito u novinskim člancima, ne teku glatko. Sadržaj im često ne možemo bez posebnog naprezanja shvatiti u cjelini i pojedinostima.

Što je tome uzrok?

Osjetljivo je i složeno to pitanje hrvatskoga stila, koji, rekao bih, već decenije i decenije uglavnom zavisi od lične kulture, temperamenta i »prirodenog« osjećaja za jezik svakoga pojedinog pisca. Neujednačenosti suvremenoga hrvatskog izraza pridonosi mnogo i to, što nemamo opsežan frazeološki rječnik i moderni »antibarbarus«. Andrićev »Branič«, Rožičević »Barbarizmi« i Maretićev »Savjetnik« ne mogu nas danas zadovoljiti, jer nisu potpuni, a u mnogočemu su zastarjeli ili netočni s današnjega gledišta.

Tri su, mislim, glavna uzroka, koji smetaju jasnoći i ritmu naše rečenice. To su: 1) *gomi-lanje imenskih konstrukcija umjesto glagolskih*, 2) *nizanje većeg broja vezničkih ili odnosnih rečenica*, 3) *glomazne i zamršene rečenice*.

Prvih dvaju dotakao sam se uzgred u drugom članku, a zajedno s trećim nastojat ću ih ovdje na primjerima razraditi i obrazložiti.

1. Rečenice: *Da li će se na tom terenu pojaviti neistovjetnost gledišta¹ zapadne trojke «velikih?» i... stari Jonathan Fishburn, koji zapravo nije bio star, već je tako bio nazvan poradi razlike od svoja dva nećaka* možda su tek «nevin» primjeri, kako pisac konstruirao: *pojaviti neistovjetnost gledišta* umjesto da kaže: *da li će na tom teru u gledišta... biti različita*, ili: *poradi razlike od svoja... umjesto: da ga (ljudi) razlikuju od njegova dva nećaka*.

U prvoj nas rečenici smetaju ona četiri genitiva zaredom poslije riječi «neistovjetnost», a druga bi, osim nespretne stilizacije, mogla biti i pomalo nejasna.

Uz obične služe još češće i *glagolske imenice* kao zamjena za glagolsku konstrukciju, na pr. *Zato su se... zabrimuli, kad su posljednjih godina primijetili opadanje izvoza na evropsko tržište...* Kao da je piscu nekako milije kazati «*primijetili opadanje izvoza*» nego: *primijetili, kako opada izvoz!*

Sve bi to mogli biti i bezopasni primjeri nečega, što je u svojem začetku samo sklonost, nijansa u izrazu. No, kada to stilsko nijansiranje, ako ga tako shvatimo i opravdamo, postane prečesti stilski rekvizit u izrazu pisca!? Da li je i onda samo nijansa u izrazu ili što drugo? Uostalom, neka govore primjeri: *Taj je problem zapravo u rješavanju odnosa između ponekad relativne objektivne «krivnje»...*, ili: *... u iznalaženju stepena odgovornosti i etnički pravilnog odgojnog stava...* Nije li to već *stil-ska manira*, kada pisac konstruirao: *glagolska imenica* (ovdje: *rješavanje, iznalaženje*) + manje ili više drugih imena, zavisnih od *glagolske imenice*?!?

Prolijstajmo desetak stranica nekoga našeg časopisa, dnevnih ili tjednih novina i sl.! Zabilježiti ćemo već formirane skupine riječi, u kojima je nekoliko imena zavisno u padežu od imenica *pitanje, mogućnost, problem, pojava*. Evo primjera za taj razvijeniji stadij u zamjenjivanju glagolske konstrukcije imenskom: *Ras-*

*pravljalo se o pitanju mogućnosti izgradnje četiriju velikih hidroenergetskih objekata na rijekama... — Postavilo se pitanje razmatranja i savjetovanja kao i daljnjeg ispitivanja sovjetskog pulsa. — ...već uspješno rješavaju taj problem udaljenosti aerodroma od poslovnog središta... U sve tri rečenice po nekoliko imena zavisi od one osnovne, središnje riječi *pitanje, problem* i sl. Dapače, u prvom primjeru od imenice «*pitanje*» zavisi imenica «*mogućnosti*», a od ove redom pet imena u genitivu!*

Tako se, eto, javljaju i isprepleću razni tipovi imenskih konstrukcija. To se, među ostalim, štetno odražuje na stil rečenice, usporava ritam misli u njoj, oduzima joj krepkost i svježinu.

Netko će mi možda prigovoriti, da nastojim suzbiti upotrebu imenskih konstrukcija uopće, da želim spriječiti stvaranje novih glagolskih imenica i njihovu raznovrsnu primjenu u rečenici. Jasno mi je, da naš jezik nije bogat imenicama za apstraktne pojmove. Suzbijati upotrebu imenskih konstrukcija, tako da ih stalno zamjenjujemo glagolskima, značilo bi siromašiti naš izraz. Dakle, ne radi se ovdje o tome! Naglašavam samo činjenicu, da se protivi duhu hrvatskoga jezika, ako gomilamo imenske konstrukcije tamo, gdje im nema mjesta. Kako pisac može prevršiti mjeru u tome, pokazat će očito ova rečenica: *...i takvih, kojima on nije potreban (a sam sistem dodatka ne predstavlja niti bilo kakvu stimulativnu mjeru u smislu povećanja kvaliteta studija) shvatljiva je neophodnost reorganizacije ovih davanja, istodobno s rješavanjem pitanja materijalnog osiguranja onih studenata za koje smo istakli...*

2. Doista se ne može niti se ikome smije odrediti, da li će pisati duge ili kratke rečenice. Koliko će i kakvih rečenica pisac uklopiti u rečenični niz, zavisi od mnogočega, u prvom redu od sadržaja. No stilistika može tražiti od pisca, da konstrukcijom svojih rečenica, ako su inače i bez prigovora u sadržajnom i sintaktičkom pogledu, ne vrijeđa jezični osjećaj čitaoca. Među takve griješke protiv ljepote stila pripada i nizanje istih veznika ili odnosnih zamjenica u kraćim razmacima. Navodim samo dva primjera: *Ukoliko*

¹ Pisac je ovog članka istakao pojedine riječi u navedenim citatima.

se to ne učini, doći će do situacije, da će ga se velike kompanije držati, ali da će nezavisni producenti pokušati da izbjegavaju njegove odredbe u želji da dadu... Među dopisima, koje smo primili, nalaze se i takva pisma u kojima čitaoci postavljaju stanovita pitanja, na koja traže odgovor.

Drugu je na pr. rečenicu pisac mogao i ovako izreći: *Među dopisima, što smo ih primili, nalaze se i takva pisma, u kojima čitaoci postavljaju stanovita pitanja i traže odgovor na njih.* Izbjeglo bi se trostruko ponavljanje veznika *koji*, a misao bi ostala ista.

Ako grčkim izrazom *«kakofonija»* označujemo, da neka riječ ili skup riječi ili čitava rečenica loše zvuče, onda su kakofonične obje gornje i sve slične rečenice zbog nizanja istih veznika. Isto su tako suprotni eufoniji, blagoglasju, i mnogi primjeri iz 1. točke ovoga članka zato, što u njima jedna za drugom slijedi više riječi s istim ili sličnim padežnim nastavkom.

3. Mnoge su rečenice nerazumljive, jednolične ili barem — *«prebujne»*. Pisac postaje njihov rob, jer se neoprezno služi onim *«stilskim nijansama»*, ili bolje: štetnim manirama imenskoga konstruiranja i nizanja veznika, o čemu sam prije govorio. Preduge i zamršene rečenice ili glomazni rečenični nizovi bez sumnje su protiv duha hrvatskoga jezika. Zbog toga misli, koje nam često kao bujica naviru jedna za drugom, treba načas zaustaviti i odijeliti jačom stankom, točkom.

Uvijek je dobro na svojim i tuđim pogreškama izoštravati osjećaj mjere i sklada u stilizaciji rečenice. Evo, na koncu, primjera, koji će još jednom potvrditi moje primjedbe u članku i poslužiti kao upozorenje, kako ne smijemo pisati:

Isključujući onaj dio note, koji govori o sudjelovanju SSSR-a u Atlantskom paktu, jer, kako je primijetio Eden, «Sovjetski Savez nema kvalifikacija za članstvo u Atlantskom paktu», u prijedlogu da se razmotri mogućnost učestvovanja Amerike u sistemu evropske sigurnosti diplomati su prije svega željeli otkriti, što je navelo SSSR na promjenu stava (Sovjetski Savez isključivo je ranije učestvovanje USA u evropskom paktu sigurnosti) i da li postoji ikakva

mogućnost da se s Moskvom nastave razgovori u atmosferi, koja bi bila, drukčija od Berlina.

Neka anegdota iz Staroga vijeka bude komentar toj i sličnim rečenicama: Jednom su prilikom u Spartu došli poslanici s otoka Sama, da traže pomoć. Održali su dug govor, poslije kojega im Spartanci rekoše: *«Ono, što ste prvo rekli, zaboravili smo, a zadnje nismo razumjeli jer se više nismo sjećali prvoga.»*

Vladimir Vratović

MISAO I FRAZE

Kad neki pisac ne zna, što bi rekao, kako bi se izrazio, obično ušuti, nastojeći da što smisli. Drugi jednostavno ubacuju spasonosni i t. d., i t. d., i dr., i t. sl. Često i unatoč tome pokaznom *tako* dalje ne znamo, *kako* dalje. Da taj izraz dobije svoje značenje, moraju riječi prije njega jasno pokazati, što je pisac želio reći. Drugačije taj izraz mjesto putokaza postaje upitnik. Kadikad je vrlo čest, kao u jednom članku o problemima naše kinematografije (šest puta u jedanaest redaka).

Mnogi se tako služe frazama i ne misleći, što one zapravo znače. Odatle mnogi nespozrazumi između čitaoca i pisca. Zato dobar pisac, koji nastoji, da mu stil bude što točniji, jasniji, izražajniji, obično izbjegava fraze. Ne mislim: uopće, jer na pravom mjestu i u dobrom značenju fraza može biti itekako snažno izražajno sredstvo. Ali ako pisac ne misli na to, fraza je i veoma neizražajno sredstvo, jer ona ujedno znači i praznu riječ, rečenicu, koja ne kazuje ništa, nego pokazuje siromaštvo misli, prazninu. I fraza, koja je u početku dobra, može se čestom upotrebom tako otrcati, da ostane bez sadržaja. Kako je taj prijelaz postepen, ne može se lako uočiti, i zato su fraze uvijek velika opasnost, osobito za onoga, tko ne voli mnogo misliti.

U novije vrijeme ima mnogo takvih praznih riječi, a ja bih se ovdje osvrnuo samo na jednu: *nivo*. Nije tome davno, što smo je pisali *niveau*, žigošući je time kao uljeza. Otkad je pokra-tismo, uvukla se u mnoge izraze i rečenice, ali i takva jasno pokazuje, da nije na pravom mjestu. Evo samo nekoliko primjera: *«Grčke oružane snage dostigle bi nivo od 75.000 bo-*